

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

25 години

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО АГРОБИЗНЕС И РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНИТЕ
Юбилейна международна научна конференция БЪЛГАРИЯ НА РЕГИОНИТЕ

Перспективи за устойчиво регионално развитие

27-28 октомври 2017 г., Пловдив, България

25 years

UNIVERSITY OF AGRIBUSINESS AND RURAL DEVELOPMENT
Jubilee International Scientific Conference BULGARIA OF REGIONS

Sustainable Regional Development Perspectives

27-28 October 2017, Plovdiv, Bulgaria

<http://regions.uard.bg>

Analysis of the Current State, Problems and Trends in Development of Rural and Other Alternative Forms of Tourism in Plovdiv Region

Stefka Timareva

University of agribusiness and rural development – Bulgaria

Abstract: This study aims to present the current state, problems and trends for the development of rural and other types of tourism in the Plovdiv region. The paper discusses the anthropogenic resources that, combined with the natural ones, favor the economic development and prosperity of rural areas in the area. In most of them, there is a serious demographic collapse, a severe worsening age structure of the population and low economic performance. The aim is to show and reveal opportunities for rural tourism development as an opportunity to improve the socio-economic situation of rural municipalities.

Keywords: rural tourism, rural areas, alternative types of tourism, development factors, Plovdiv region.

Анализ на съвременното състояние, проблемите и тенденциите за развитие на селския и други алтернативни видове туризъм в руралните райони на Пловдивска област

Стефка Тимарева

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив

Резюме: Настоящата разработка има за цел да представи съвременното състояние, проблемите и тенденциите за развитието на селския и други видове туризъм в Пловдивска област. В доклада са разгледани антропогенните ресурси, които в съчетание с природните, благоприятстват за икономическото развитие и просперитет на селските райони в областта. В голяма част от тях е на лице сериозен демографски срив, силно влошена възрастова структура на населението и ниски икономически показатели. Целта е да се покажат и да се разкрият възможности за развитие на селския туризъм като възможност за подобряване на социално-икономическото състояние на селските общини.

Ключови думи: селски туризъм, селски райони, алтернативни видове туризъм, фактори за развитие, Пловдивска област.

Въведение

През последните десетилетия в резултат на различни процеси и тенденции голяма част от градските жители все повече отправят поглед към екологично чиста природна среда, активно спортуване, отдых сред тишина, и чист въздух. Селския туризъм се явява такава форма на почивка, която в най-голяма степен успява да задоволи онези потребности на съвременния човек, които той не притежава в ежедневната градска среда. Съвременните тенденции в туристическото търсене са предпоставка за появата и развитието на нови алтернативни форми на туризма, различни от масовия рекреационен туризъм, в т.ч и на селския и аграрен туризъм. За голяма част от малките населени места и селските райони този вид туризъм е възможност за диверсификация на икономическите и социални дейности, ограничаване миграцията на местното население към градските центрове и подобряване качеството на живот. Целта на настоящото изследване е да покаже възможностите и перспективите на селския туризъм за развитието на руралните райони в Пловдивска област. Трябва да се отбележи фактът, че всички туристически дейности, които се реализират в селските райони, могат да бъдат отнесени към продукта на селския туризъм. Особеностите на селския туризъм произтичат от неговата същност, но главно от средата, в която той се осъществява¹. В много от селищата в Пловдивска област селският туризъм

---

¹ Килимперов, Ив. Дисертационен труд „Позициониране на уикенд туризма в крайградски и селски зони“, Пловдив, 2009.

успешно се комбинира с културно-исторически, кулинарен и винен туризъм, спа и уелнес туризъм, както и с планински и екологичен туризъм. Безспорно продуктът на селския туризъм и осъществяването му е пряко свързан със съхранени култура и традиции, автентична селска среда и традиционно гостоприемство, които са типични за разглежданите в разработката селски райони.

Материали и методика

За провеждане и формулиране на изследването са проучени и използвани различни материали и научни литературни източници. Приложена е комбинирана методика, включваща събиране, обработка, статистически анализ и синтез на събраната информация за региона от базата данни на НСИ, както стратегическите документи на отделните общини и областта. Направен е анализ, чрез който ясно са очертани възможностите, бариерите и перспективите пред развитието на селския туризъм в Пловдивска област. Критико-аналитичният метод е основен подход за работа при изясняване ролята на природните и антропогенни ресурси като фактор за развитие на селския и други алтернативни видове туризъм. Разгледани са и характерните черти на изследваната област – стратегическо местоположение, транспортна достъпност, социално, икономическо и културно развитие, както и инфраструктурата и суперструктурата. На база получените данни са формулирани съответните изводи и препоръки за развитието на селския туризъм, като фактор за регионално развитие.

Резултати и дискусия

Селските райони в Пловдивска област се отличават с благоприятни природни ресурси и климатични условия. Те са важна предпоставка за развитието на разнообразни икономически дейности в тях като земеделие, горско стопанство, промишленост и други стопански дейности. Една от основните задачи пред селските общини и прилежащите им населени места е да насърчават развитието на селски туризъм и свързаните с него допълнителни дейности, както и да развиват стратегически подсектори – основа за други допълващи го алтернативни видове.

Административна област Пловдив е втора по големина в Република България. В настоящото проучване ще я разгледаме като част от Южен централен район, включваща в състава си 18 общини, както следва: Асеновград, Брезово, Калояново, Карлово, Лъки, „Марица“, Пловдив, Първомай, Раковски, „Родопи“, Садово, Съединение, Хисар, Кричим, Перушица, Стамболийски, Куклен, Сопот. Всяка една от горепосочените общини притежава необходимите ресурси и потенциал да развива успешно селски туризъм и други специализирани форми, които да намалят демографските проблеми в тях, да осигурят допълнителни доходи на местното население и да популяризират успешно дестинацията.

Пловдивска област е част от Южния централен район за планиране (съответстващ на ниво NUTS 2), в границите на район Южна Централна България” (NUTS1), със сравнително добре развита икономика, висок жизнен стандарт на населението и съхранена околна среда, създаваща предпоставки за развитие на разнообразни видове туризъм. Социално-икономическо

развитие на руралните райони и малките населени места, в чиято основа стои доходът и стандартът на живот на местното население, са в пряка зависимост от работните места, тяхната структура, производителност и размер на добавената стойност. Туризмът е отрасъл, който би могъл да допринесе за увеличаване броя на заетите в трудоспособна възраст жители на областта и да спомогне за диверсификацията на икономическите дейности в тях. От особено значение е насърчаването на предприемачеството чрез взаимодействие между общинските администрации, публично частни партньорства и структурни фондове за развитие на алтернативните форми на туризъм в тези райони, които биха могли да бъдат едни от основните носители на растежа на регионалната и местна икономика. На картата по-долу е представен картографски териториалният обхват на областта:

Фиг.1. Карта на Област Пловдив

В стратегическите документи на България е разработен документ – „Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г.“ и като резултат от заложените препоръки в Стратегия 2020 е залегнало повишаване на икономическия растеж в туристическите райони на страната, диверсификация на туристическия продукт и опазване на природните ресурси. Туризмът отговаря на разбиранията за устойчивост на дестинациите и поради тази причина те трябва да бъдат разработвани и популяризирани с цел по-равномерно и устойчиво разпределение на туристически практики. Все по-честа е ориентацията на съвременните туристи към устойчив туризъм и алтернативни туристически практики, сред които е и селският туризъм. Тези предпоставки водят до формиране на нови, по-високи очаквания и изисквания спрямо качеството на предлагания туристически продукт.

Тази линия на устойчиво туристическо развитие на туризма и популяризирането на селския туризъм успешно се популяризира и реализира на територията на Област Пловдив. Развитие на този алтернативен вид туризъм е важно направление на диверсификацията на туристическите и икономически дейности в общините в региона. В по-голямата част от тях туризмът е предпоставка за динамичен социално-икономически ръст, както и за намаляване на обезлюдяването и подобряване на начина на живот на местното население. Територията на областта е богата на природни, исторически, археологически и културни забележителности. Голяма част от нея попада и в обсега на селските райони. В териториалния и обхват попада национален парк „Централен Балкан“, няколко защитени територии, които допълнително дават основание за развитие на този вид туризъм. Благоприятното географско положение на Област Пловдив и наличието на разнообразни ресурси са предпоставки за развитие на различни алтернативни видове туризъм, като селският заема едно от водещите места при определяне на туристическите предпочитания. Трябва да се отбележи обаче, че този вид туристическа практика е характерна главно за селища в подножието на Родопите и в част от населените места в северната част на областта, въпреки наличието на ресурси за практикуването му по цялата и територия.

Геодемографската ситуация на територията на област Пловдив е под влиянието на различни фактори, които определят и цялостното и социално-икономическо развитие. Водещо място заемат историко-културното, социалноикономическото и демографското развитие, както и раждаемост, смъртност, миграцията, етническата, религиозната и образователните структури на населението, които са предпоставка за прилагането на различни политики отговарящи на целите на селския туризъм. Неблагоприятните демографски тенденции и структурните проблеми, като например високата дълготрайна безработица, високите равнища на икономическа неактивност и ограниченото включване на младите хора, са основни пречки пред нормалното функциониране на пазара на труда. Липсата на квалифицирани кадри в сферата на туризма се отразява пряко върху развитието на сектора, а от там и върху популяризирането му и отлива на туристи от дестинацията. Въпреки че показателите на пазара на труда със създаването на „Тракия икономическа зона“, попадаща в селските райони на Пловдивска област, се подобряват, налице е неизползван потенциал за заетост с високо равнище на икономическа

неактивност, дълготрайна безработица и млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. При анализ на данните се отбелязва, че голяма част от икономически неактивното население идва точно от селските райони и малките населени места в областта.

Според данни на НСИ от последното преброяване населението на област Пловдив във всичките 18 общини към 31.12.2016 г. е 671 573 и е разпределено както следва в таблицата по-долу:

Таблица 1. Данни от последното преброяване на населението за област Пловдив

Показатели	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Население - общо	680 884	678 860	678 197	675 586	673 283	671 573
мъже	328 759	327 534	327 127	325 608	324 213	323 157
жени	352 125	351 326	351 070	349 978	349 070	348 416
Под трудоспособна възраст	97 390	98 235	99 606	100 969	101 798	102 364
мъже	50 317	50 761	51 444	52 067	52 442	52 772
жени	47 073	47 474	48 162	48 902	49 356	49 592
В трудоспособна възраст	420 456	420 023	419 052	413 743	410 050	408 486
мъже	218 605	218 095	217 590	214 713	212 817	211 903
жени	201 851	201 928	201 462	199 030	197 233	196 583
Над трудоспособна възраст	163 038	160 602	159 539	160 874	161 435	160 723
мъже	59 837	58 678	58 093	58 828	58 954	58 482
жени	103 201	101 924	101 446	102 046	102 481	102 241

Източник: <http://www.nsi.bg/bg/content/>

Анализът на данните показва, че населението в област Пловдив е с намаляващи тенденции както в трудоспособна възраст, така и в под трудоспособна възраст. По данни от статистическо преброяване в национален мащаб към 31.12.2016 г., получени от НСИ, е видно, че най-голяма по брой на населението в област Пловдив (671 573хил.) е община Пловдив, на второ и трето място са съответно община Асеновград (61 751 хил.) и община Карлово (49 338 хил.). Тук обаче трябва да се направи уточнението, че посочените данни са за общия брой жители на общините. Всички останали общини са с население под 5% от общото население на областта². Жителите са разпределени в 18 града и 197 села, като близо половината (49,5%) живеят в областния център – град Пловдив. Разпределението на броя жители е както следва – 504 707 хил. жители в градовете и 166 866 хил. жители общо в селата. В три от общините населението е изцяло градско – Пловдив, Перущица и Кричим, тъй като в състава им не влизат други населени места. Следват общините Куклен – 91,1%, и Сопот – 89,1%. С преобладаващо селско

² <http://www.nsi.bg/bg/content/2975>

население са общините Садово и Брезово – съответно 83,3% и 74,0%, като те отговарят на изискванията за селски район според националната дефиниция. Общините Калояново, „Марица“ и „Родопи“ са изцяло селски, като в тях тенденцията в последните години е за увеличаване броя на населението. Интересното при икономическото развитие в тези общини е, че няма тенденция към съществено подобряване качеството на живот и те се използват главно за живеене. В същото време селищата в тях притежават големи площи земеделски и обработваеми земи и това автоматически ги причислява към селските райони в областта и дава възможност за провеждане на различни секторни политики в контекста на ОСП и ПРСР.

Националната дефиниция според ПРСР определя като селски райони общините (LAU 1), в които няма населено място с население над 30 000 души. Съгласно тази дефиниция 231 от общо 264 общини в България са класифицирани като селски. В тази връзка според данните на официалната статистика - преброяване броя на населението и критериите, на които отговарят, в Област Пловдив са класифицирани като селски райони общо 16 общини, без общините Пловдив и Асеновград, които надвишават гореспоменатите стойности. Областта има много добри почвени и климатични особености и това позволява пълноценно използване на голяма част от земеделската земя. Отглеждат с над 100 различни вида земеделски култури. Използваната земеделска площ (ИЗП) в областта заема близо 34% от нейната територия, а общият брой на земеделските стопанства е приблизително 9% от всички в страната. Най-голям е броят им в общините Асеновград, Първомай и Марица.

Състоянието на селските райони в Област Пловдив изисква създаването на алтернативна заетост на база на природните ресурси, туризма, местните услуги. Решението им трябва да се търси и в повишаване качеството на условията на живот чрез подобряване на инфраструктурата и суперструктурата, и активна заетост на трудоспособното население. Икономиката на Пловдивска област е добре представена на национално ниво по редица показатели. Видно е, че индустрията и услугите, към които спадат и редица туристически дейности, показват много добри стойности. В таблицата по-долу е посочен БВП за цялата област към 2014 г. според данни на НСИ.

Таблица 2. Брутен вътрешен продукт и брутна добавена стойност по икономически сектори

Показатели	Мерна единица	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Брутна добавена стойност (БДС)	млн. лв.	4876	5349	5376	5517	5462	5929
<i>БДС по икономически сектори</i>							
Аграрен	млн. лв.	212	254	251	271	259	249
Индустрия	млн. лв.	1784	2055	1978	2078	1911	2260
Услуги	млн. лв.	2880	3039	3147	3169	3293	3420
Брутен вътрешен продукт (БВП)	млн. лв.	5607	6116	6213	6406	6292	6861
БВП на човек от населението	лв.	8021	8967	9138	9440	9295	10173

Източник: <http://www.nsi.bg/bg/content/>

Област Пловдив се отличава с промишлено-аграрен профил и разнообразна многоотраслова структура на икономиката. Преобладаващ е секторът на услугите. За разлика от други региони в България, в регион Пловдив има добре балансирано съчетание от производство на стоки и услуги. Производството е допринесло с €3.1 млрд. през 2014 г., което е около 52% от икономическия продукт,³ като към 2016 г. стойностите са около €6 млрд евро. Анализът на графиката, представена по-долу, отбелязва 12% заетост на местното население в отрасъл туризъм в областта на хотелиерството и ресторантьорството. Това процентно съдържание на заетите в сферата на туризма обаче е твърде малко и недостатъчно за реализирането на ресурсния потенциал и разнообразието на предлагане на туристически продукти в селските райони и малките населени места.

Фиг. 2. Структура на сектор услуги в област Пловдив
Източник: НСИ

Въпреки добрите нива на икономически растеж в последните няколко години, в някои от селските райони на областта се наблюдават диспропорции в развитието им. Причината се крие отново в социално-икономическите и демографски фактори, които тласкат местното население да се придвижва към урбанизираните територии на по-големите градски центрове като Пловдив, Карлово, Асеновград и др. Съществуващите сериозни различия в икономиките на отделните общини се дължат и на традициите, поминъка и историческото развитие на местното население, както и различието на природните и антропогенни ресурси по общини.

Притежавайки богатство от древни исторически обекти, Пловдивска област е предпочитана туристическа дестинация както от чуждестранни, така и

<http://invest.plovdiv.bg/content/local-economy/>³

от български туристи. Селските райони са пресечена точка на множество проблеми в икономическо, социално и демографско отношение. В тази връзка наличието на дейности от третичния сектор, какъвто е туризмът, са предпоставка за устойчивото и интегрираното им развитие. Земеделските земи в областта са с висока природна стойност и са равномерно разположени от равнинните и низинните части до планинските и територии. Изхождайки от разбирането за същността на селския и аграрен туризъм, тези земеделски площи могат да се използват като допълнителна дейност при предлагането на селски туристически продукт.

Предлагането на селския туризъм е една от последните възможности за запазване на традиционните дейности на земеделието, поради факта, че носи печалба на предлагащите го. Той изразява културата, традициите и обичаите, които са типични за района. По цялата територия на област Пловдив селското стопанство има етнологично наследство, разнообразни кулинарни и архитектурни традиции, които пряко отговарят на съществуващите дефиниции за селски туризъм. През последните две десетилетия се наблюдава положителна тенденция към нарастване интереса на туристите към този вид туризъм. Увеличава се броят на заинтересованите лица, посетили малките населени места в Родопската яка и селищата в Предбалкана с цел практикуване на селски туризъм. Тъй като може да се развива целогодишно и няма ясно изразена сезонност, то може да се отбележи, че е устойчив туризъм. Този вид туризъм не е самостоятелен, а зависим и се свързва с останалите алтернативни видове, които се развиват в областта. Това позволява туристическият му продукт да бъде включен и комбиниран с други видове туризъм. Освен това в реализацията на селския туризъм в областта много активно се включва значителна част от местното население, особено при популяризиране на разнообразни ритуали и традиции, при организиране на тематични фестивали, както са включени и представители на различни сектори на икономиката. Като типичен пример могат да бъдат посочени кукерските чествания в селата от община Родопи, фестивалът на чушката и домата в с. Куртово конаре и др.

Областта е богата на минерални извори, на които се дължи развитието на спа и уелнес туризма. Наличие на минерални извори има при град Баня (община Карлово), град Хисаря, с. Старосел и селата Красново и Старо Железаре (община Хисаря), както и Нареченски бани (община Асеновград). Общият дебит на 80-те минерални извора е 170 л/сек. Термалното находище на Хисаря се състои от 22 извора, от които 6 са получени при дълбоки сондажи. Най-горещи са естествените извори „Парилките“ и „Момина баня“. Построени са балнеоложки комплекси, санаториуми, почивни домове, които привличат целогодишно значителен брой туристи. Интересен факт е, че в по-голямата част от изброените по-горе населени места развитието алтернативните видове спа и уелнес туризъм успешно се съчетава с развитието на селски туризъм. В много от случаите той се явява като допълнителен към предлаганата основна туристическа услуга. Типичен пример е изграденият хотелски комплекс в с. Старосел, предлагащ едновременно възможност за практикуване на селски туризъм, съчетан с винен, спа и уелнес с културно-исторически туризъм. В разработката си „Развитие на Уелнес концепцията в исторически разрез и

отражението ѝ в съвременната икономика⁴, Ал. Давчев отбелязва, че „Уелнес е съзнателен, целенасочен и отговорен подход, който изменя начина на живот на личността с оглед оптимизиране на личното здраве и достигане на благосъстояние, разбрано като многоаспектно измерение, което включва физическо, емоционално, интелектуално, социално и духовно здраве. Така представената уелнес концепцията съвпада с някои от разбиранията на автора на статията, че схващането за използването на този вид туризъм, на база на природен ресурс– минерални води, се вписва до голяма степен в съвременните разбираня за развитието на селския туризъм. А именно – разбирането за природосъобразен начин на живот в селска къща, в екологично чиста среда в стремежа за постигане на хармония с околната среда и бягство от натовареното градско ежедневие.

Цялостното влияние на алтернативните видове туризъм върху социално-икономическото развитие на Област Пловдив е значително, поради наличието на различни природни и антропогенни ресурси, които благоприятстват многообразието на алтернативни туристически дейности. Туризмът е икономически сектор, на който се възлагат големи надежди за подобряване качеството на живот, съживяване на икономическите дейности и добавена стойност за местното население. В същото време ангажирането в развитието на туристически дейности е предпоставка за разкриване на нови работни места и шанс за намаляване обезлюдяването в малките населени места. В голяма част от селските райони в областта и най-вече в Родопската яка са налице фактори, за развитие на различни туристически практики, с особен акцент върху селския туризъм. Все по-голяма популярност набират развиващите се в региона екологичен, винен и кулинарен туризъм, които са успешно приложими сред потребителите.

Географското положение на община „Родопи“, като част от област Пловдив създава възможности за интензивно развитие на туристически обекти и развитие на селски и други видове туризъм, имайки предвид добре изградената инфраструктура и интензивния туристопоток към съседни общини. Трябва да се отбележи, че населените места в нея имат значителен потенциал за развитие на алтернативни форми на туризъм, който в голяма степен остава неоползотворен. Наблюдават се обаче не добре развити инфраструктура и суперструктура, както и слабо разработване на актуален туристически продукт. Освен това легловата база е крайно недостатъчна, имайки предвид територията и възможностите на региона за развитие на селски и други алтернативни видове туризъм. Според статистическите проучвания и официално изнесените данни може да се направи следното обобщение относно броя на местата за настаняване, реализирани нощувки, пренощували лица и др.:

---

⁴ Давчев, Ал. „Развитие на Уелнес концепцията в исторически разрез и отражението ѝ в съвременната икономика“, 2016.

Таблица 3. Данни за местата за настаняване, реализирани нощувки, пренощували лица

Показатели	Мерна единица	2011	2012	2013	2014	2015
Места за настаняване	Брой	7	3	7	7	8
Легла	Брой	76	162	346	347	358
Легладенонощия	Брой	27 676	44 252	102 710	126 221	129 337
Стаи	Брой	38	83	179	179	183
Реализирани нощувки	Брой	...	11 924	28 348	26 904	28 012
Пренощували лица	Брой	...	7 603	17 787	15 769	16 061
Приходи от нощувки	Левове	...	517 692	1 238 721	1 216 652	1 407 005
Хотели	Брой	1	2	5	5	5
Легла	Брой	50	146	313	317	317
Легладенонощия	Брой	18 250	41 820	91 687	115 271	115 001
Стаи	Брой	25	75	164	164	163
Реализирани нощувки	Брой	...	...	26 972	26 356	25 539
Пренощували лица	Брой	...	...	17 096	15 329	14 759

Източник: НСИ⁵

От представените в таблицата данни се вижда, че се увеличава броят на местата за настаняване, но намалява броят на пренощувалите лица. Следователно местната власт и заинтересованите страни трябва да работят по-активно за популяризиране на дестинацията и да се възползват от съществуващите ресурси за развитие на алтернативни видове туризъм с цел по-дълготраен престой на туристите.

Направените от автора проучвания по темата показват, че активно се предлагат и разработват практиките за аграрен и селски туризъм в определени селища, като успоредно с тях са застъпени и кулинарният, културно-историческият туризъм, планинският и други видове. Като част от разбиранията за устойчив туризъм и концепцията за развитието на селския туризъм в тази част на Област Пловдив успешно се съвместяват природните и културни особености на населените места, създават се икономически условия за охрана и възстановяване на територията, като се търси достигане на важна цел за развитие на местното население - повишаване доходите му. Населените места в региона притежават редица природни и антропогенни ресурси, благоприятстващи развитието и съчетанието на алтернативни видове туризъм. Селският туризъм е застъпен в създадените туристически екопътеки; културно-историческият туризъм е представен чрез изключително интересни за науката и туристите тракийски могили, древни каменни надписи, останки от църкви и крепости, руини от изчезнали селища, оброчища и др. Културното наследство в района е свързано с популяризирането на традициите и обичаите, със съществуващите и в значителна степен запазени фрагменти от стари римски пътища, като най-популярен сред туристите е Траяновия път, Червената църква в Перушица, Ситовския надпис и др. Археологическите и природните дадености, съществуващите защитени територии, са предпоставка за реално развитие на алтернативен туризъм. Те имат изключително ценна научна и

⁵ <http://www.nsi.bg/bg/content/11420>

културно-познавателна стойност и създават реална почва за комплексен туристически продукт.

И не на последно място трябва да се отбележи предлагането на много силно разработения продукт на винения туризъм. Наблюдава се сериозна тенденция за развитието му в съчетание със селския туризъм, както и в създаването на настанителна база за туристически пътувания. Този факт неминуемо води до създаване на нови работни места в населените места и намаляване на миграцията към урбанизираните ареали. Водещи „винени“ дестинации в община Родопи са селата Брестовица, Първенец, Марково, с много добре изразени традиции във винопроизводството, а също така и сравнително добра суперструктура по места.

Селският туристически продукт е характерен и за селищата в подножието на Стара планина в селищата от района на общините Карлово, Калофер, Сопот и Хисаря. Този вид туризъм е разработен и популяризиран главно в селищата по южните склонове на Стара планина и Средна гора и северните склонове на Родопите. Голяма част от населените места в общините „Родопи“, „Куклен“ и „Асеновград“ притежават необходимите природни и антропогенни ресурси за разработване на реален туристически продукт. Селата в тези общини предлагат добре съхранени стари занаяти, архитектурно-етнографски комплекси, разнообразен фолклор и др. В част от селищата се предлагат различни услуги, съобразно възможностите и ресурсите на съответното село. Практикуването на селски туризъм е в рамките на концепцията за краткосрочен или уикенд туризъм. Трябва да се отбележи, че практикуването на различни алтернативни видове туризъм също допълва продукта на селския туризъм. Като част от община Куклен лесопарк „Родопи“ дава възможност за практикуване на планински и екологичен туризъм, които да неразривно свързани със селския туризъм. Голяма част от практикуващите едnodневен или краткосрочни форми на туризъм нямат възможност за по-дълъг отдих и откриват възможност в селските зони за рекреация и откъсване от урбанизирания свят.

Възможности за развитието на селски и алтернативни видове туризъм каквито са културно-историческия и религиозен туризъм са свързани с наличието на три компактно формирани зони в рамките на област Пловдив, а именно: Северна, Централна и Южна зона⁶.

Северната зона обхваща общините Карлово, Сопот и Хисаря. Основни дестинации в нея са градовете Карлово, Сопот, Клисурса, Калофер и Хисаря и части от Национален парк „Централен Балкан“. В голямата си част тези градове имат добре изградена туристическа инфраструктура, богати възможности за развитие на различни алтернативни видове туризъм, по-голямата част от които се развиват и практикуват целогодишно. Тези градове и прилежащите им населени места, отговарящи на дефиницията за селски райони са много добър пример как с помощта на туризма градът може да се развива добре икономически и да привличане на инвестиции в местната икономика с помощта на третичния сектор. Характерно за региона е, че не се влияе от тенденциите

---

⁶ Христов Л, Тимарева С, Възможности за развитие на алтернативни видове туризъм на територията на община Карлово – Южен Централен Район, Сборник „География и приятели“, София, 2016 г. стр. 360-375.

на сезонния масов туризъм, а алтернативните видове се развиват целогодишно и равномерно според принципите на устойчивия туризъм.

В новата концепция за туристическо райониране на страната тази северна зона е съставна част на Долината на тракийските царе. Представена е чрез множество архитектурни обекти и комплекси, градска и възрожденска архитектура, останки от тракийски обекти и други. В същото време в съчетание с добре запазена природа, автентичен фолклор и традиции, възможностите за развитие и на селски туризъм имат изключително голям потенциал. Налице е гостоприемството както в селските райони и селската територия, така и в самите селски общности. Направените от автора изследвания и анализи показват, че легловата база е достатъчна, за да поеме туристопотока в селските райони на разглежданите общини и прилежащите и населени места. Местата за настаняване са 24, като са реализирани нощувки в размер на 1 405 758 лв. за 2015 г. Тук трябва да се отбележи, че значителен дял от средствата са генерирани от градовете Сопот, Калофер и Баня като дестинации за краткотраен алтернативен туризъм.

Южната зона за културно-исторически туризъм на област Пловдив е формирана около територията на община Асеновград и околните селища. Регионът предоставя богати възможности за развитие на алтернативни видове туризъм на базата на богато културно-историческо наследство и значителен природен рекреационен потенциал на Родопите. Тъй като има изключително добре запазена природна среда в съчетание с антропогенните ресурси дава възможност за развитие и на селски туризъм. Богатият ландшафт и разнообразието на животински видове откриват възможност за развитие на ловен туризъм, а наличието на язовири в региона на риболовен туризъм. Малките населени места от своя страна са предпоставка за успешно развитие на селски туризъм. В съчетание с другите алтернативни видове, които се предлагат, тази част на областта е една от най-посещаваните и привлича туристи от всички възрасти. Трябва обаче да се отбележи, че има територии и селища с голям туристически потенциал, но силно изостанали и с нисък жизнен стандарт. Тук алтернативните видове туризъм имат за цел да подпомогнат изоставането в тези населени места, по подобряват начина на живот на местното население и да ограничат обезлюдяването им. Тъй като голяма част от селищата са с високо ниво на безработица и сериозни демографски проблеми, следва да се отбележи, че разработването и популяризирането на туризма биха могли да повишат икономическия потенциал на региона. Насърчаване на частното предприемачество в туризма и дейностите на публично частното партньорство увеличаване на заетостта и привличане на инвестиции в региона и икономическо развитие на културното историческо наследство за целите на туризъм. Въпреки наличието на над 25 места за настаняване според статистическите данни са реализирани нощувки в размер на 1 135 074, което е доста по-малко като приход в сравнение с общини, предлагащи подобни алтернативни видове туризъм.⁷

Един от стълбовете на устойчивост на алтернативния туризъм е свързан с финансовата обезпеченост. Икономическа устойчивост на населените места, в които се предлага туристически продукт на алтернативните видове води до

---

⁷ <http://www.nsi.bg/bg/content/797/>

задържане и увеличаване на финансовите приходи в общността. Идеята е местното население не само да участва в реализацията на туристическите дейности, продукти и услуги, но и да споделя финансовите ползи от тях. На развитието на селския туризъм се възлагат големи надежди са съживяване на голяма част от селските общини и малките населени места в Област Пловдив. Селищната мрежа има трайно неизползвани места за настаняване и жилищни сгради, които биха могли да се използват за целите на туризма. В същото време относително запазената природна среда, разнообразните антропогенни ресурси и автентични обичаи и традиции, богато историческо наследство и интересна селска култура са възможност за съживяване на тези населени места чрез практикуване на селски туризъм и други специализирани видове в тях. Преодоляването на безработицата, влошената демографска структура и трайната безработица доказват още повече необходимостта от търсене на алтернативни дейности за диверсификация на местната икономика. Селският туризъм е една такава възможност. Трябва обаче да се отбележи, че в по повечето случаи той не е основна икономическа дейност, осигуряваща финансова обезпеченост на предлагащата страна. В повечето случаи селският туризъм се явява като вторичен, допълващ развиваната основна дейност – земеделие.

Заключение

Подобряването на качеството на живота и постигането на „жизнена селска среда“ е от ключово значение за цялостното развитие на селските райони в Област Пловдив. Сериозен е проблемът с ниската доходност на населението, особено в отдалечените селски райони, в които и нивото на безработица е изключително високо. Подобна тенденция се наблюдава и в околградските зони поради близостта на големия град и ежедневната миграция на жителите им към него. Инвестирането в разнообразна селска икономика и използване на различни структурни фондове и програми за подпомагане е от ключово значение за повишаване качеството на живота в малките селища, попадащи в границата на селските райони.

Подобряването на привлекателността им изисква насърчаване на устойчивия растеж и създаване на нови възможности за заетост, особено за младите хора. Важна роля за постигане на такава устойчивост е укрепване на връзките между земеделието и други сектори на селската икономика. Очевидно е, че сам по себе си аграрният сектор не е в състояние да създаде достатъчно заетост на населението в селските райони и малките населени места на областта. В голяма част от тях проблемите на безработицата и пазара на труда са проблеми и на цялостната социална интеграция. Разнообразяването на дейностите и допълването им с други, като например туризмът, дават възможност за повишаване жизнения стандарт и съживяване на местната икономика. Област Пловдив е богата на природни и антропогенни ресурси, основа за реализиране на различни туристически дейности. В много от общините обаче този потенциал не е достатъчно добре развит. И въпреки че в голяма част от селищата селският туризъм вече се е утвърдил като търсена, желана и практикувана алтернативна форма с много добри перспективи, то в други населени места развитието му, както и на други алтернативни видове, е в начална фаза.

Използвана литература

1. Давчев, Ал. Развитие на Уелнес концепцията в исторически разрез и отражението ѝ в съвременната икономика. Пловдив, 2016 г.
2. Килимперов, Ив. Дисертационен труд „Позициониране на уикенд туризма в крайградски и селски зони“. Пловдив, 2009.
3. Програма за развитие на селските райони в България 2014 - 2020
4. Стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г.
5. Христов, Л., С. Тимарева. Възможности за развитие на алтернативни видове туризъм на територията на община Карлово – Южен Централен Район, Сборник „География и приятели“ София, 2016, с. 360-375.
6. Flanigan, S., Blackstock, K. & Hunter, C. (2014). Agritourism from the perspective of providers and visitors: a typology-based study. *Tourism Management*, 40, 394-405.
7. Sillignakis K. Rural tourism: An opportunity for sustainable development of rural areas, 2008
8. Timareva S. Rural tourism as an important factor in rural development, III IBANESS Congress Series –Edirne, Turkey, 2017, p.958 -965
9. <http://invest.plovdiv.bg/content/local-economy/>
10. <http://www.nsi.bg/bg/content/2975>
11. <http://www.dfz.bg/bg/prsr-2014-2020/prsr--2014-2020/>
12. www.ruralbulgaria.com